

Parenting

Shiur# 497 | Jan 11th 2025

שמות רבה פרשה א סימן א

א [א, א] ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו, הה"ד (משלי יג) חושך שבטו שונא בנו ואוהבו שחרו מוסר, בנוהג שבעולם אדם שאומר לו חבירו פלוני הכה לבנך יורד עמו עד לחייו, ומה ת"ל חושך שבטו שונא בנו ללמדך שכל המונע בנו מן המרדות סוף בא לתרבות רעה ושונאהו, שכן מצינו בישמעאל שהיו לו געגועים על אברהם אביו ולא רידהו ויצא לתרבות רעה ושנאהו והוציאו מביתו ריקם, מה עשה ישמעאל כשהיה בן ט"ו שנה התחיל להביא צלם מן השוק והיה מצחק בו ועובדו כמו שראה מאחרים, מיד (בראשית כא) ותרא שרה את בן הגר המצרית אשר ילדה לאברהם מצחק וגו', ואין מצחק אלא עבודת כוכבים כד"א (שמות לב) ויקומו לצחק, מיד (בראשית כא) ותאמר לאברהם גרש האמה הזאת ואת בנה שמא ילמד בני אורחותיו, מיד (שם/בראשית כ"א/) וירע הדבר מאד בעיני אברהם וגו' על שיצא לתרבות רעה (שם/בראשית כ"א/) ויאמר אלהים אל אברהם אל ירע בעיניך וגו', מכאן אתה למד שהיה אברהם טפל לשרה בנביאות, מיד (שם/בראשית כ"א/) וישכם אברהם בבקר ויקח לחם וחמת מים ללמדך שהיה שונא לישמעאל על שיצא לתרבות רעה, ושלחו הוא ואמו הגר ריקם וטרדו מביתו על כך, וכי תעלה על דעתך שאברהם שכתוב בו (שם/בראשית יג) ואברם כבד מאד במקנה וגו', היה משלח אשתו ובנו מביתו ריקם בלא כסות ובלא מחיה, אלא ללמדך כיון שיצא לתרבות רעה לא נפנה עליו, מה היה סופו כשגרשו ישב בפרשת דרכים והיה מלסטם את הבריות, שנא' (שם/בראשית טז) והוא יהיה פרא אדם, כיוצא בו (שם/בראשית/כה) ויאהב יצחק את עשו, לפיכך יצא לתרבות רעה על אשר לא רידהו, כמו ששנינו חמש עבירות עבר עשו הרשע באותו היום, בא על נערה המאורסה, והרג את הנפש, וכפר בתחיית המתים, וכפר בעיקר, ובזה את הבכורה, ועוד שתאב מיתת אביו, וביקש להרוג את אחיו, שנאמר (שם/בראשית/כז) יקרבו ימי אבל אבי וגו', וגרם ליעקב לברוח מאבותיו, והלך אף הוא אצל ישמעאל ללמוד ממנו תרבות רעה ולהוסיף על נשיו שנאמר (שם/בראשית/כח) וילך עשו אל ישמעאל, כיוצא בו דוד שלא ייסר לאבשלום בנו ולא רידהו יצא לתרבות רעה וביקש להרוג את אביו, ושכב עם פלגשיו, וגרם לו לילך יחף והוא בוכה, ונפלו מישראל כמה אלפים וכמה רבבות, וגרם לו דברים קשים הרבה שאין להם סוף, דכתיב (תהלים ג) מזמור לדוד בברחו מפני אבשלום בנו, מה כתיב אחריו ה' מה רבו צרי וגו', וקשה תרבות רעה בתוך ביתו של אדם ממלחמת גוג ומגוג, דאלו במלחמת גוג ומגוג כתיב (שם/תהלים/ב) למה רגשו גוים, ולהלן כתיב ה' מה רבו צרי, וכיוצא בו עשה דוד באדוניה שלא רידהו ביסורין, ולא גער בו, ולפיכך יצא לתרבות

רעה, דכתיב (מלכים א א) ולא עצבו אביו מימיו, (שם/מלכים א' א') ואותו ילדה אחרי אבשלום, והלא אבשלום בן מעכה ואדוניהו בן חגית, מהו ואותו ילדה אחרי אבשלום, אלא מתוך שיצא לתרבות רעה ולא רידהו אביו, וכתוב באדוניהו ולא עצבו אביו מימיו, אף הוא יצא לתרבות רעה לפיכך כתיב ואותו ילדה אחרי אבשלום, (משלי יג) ואוהבו שחרו מוסר, זה הקדוש ברוך הוא על שאהב את ישראל, דכתיב (מלאכי א) אהבתי אתכם אמר ה', שהוא מרבה אותן ביסורין, אתה מוצא שלש מתנות טובות נתן הקדוש ברוך הוא לישראל, וכלם לא נתנם להם אלא על ידי יסורין, התורה, וארץ ישראל, וחיי עוה"ב, התורה דכתיב (תהלים צד) אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו, ארץ ישראל דכתיב (דברים ח) וידעת עם לבבך וגו', מה כתיב אחריו כי ה' אלהיך מביאך וגו', העולם הבא דכתיב (משלי ו) כי נר מצוה ותורה אור וגו', וכל המייסר את בנו מוסיף הבן אהבה על אביו והוא מכבדו, שנאמר (שם/משלי/כט) יסר בנך ויניחך וגו', ואומר (שם/משלי/יט) יסר בנך כי יש תקוה, ומוסיף עליו אהבה, שנאמר ואוהבו שחרו מוסר, לפי ששחרו מוסר לכך אוהבו, אתה מוצא שאברהם ייסר את יצחק בנו ולמדו תורה והדריכו בדרכיו, דכתיב באברהם (בראשית כו) עקב אשר שמע אברהם בקולי, וכתוב (שם/בראשית/כה) ואלה תולדות יצחק בן אברהם, ללמדך שהיה דומה לאביו בכל דבר, בנוי בחכמה בעושר ובמעשים טובים, תדע לך שבן שלשים ושבע שנה היה כשעקדו אביו, וכתוב ואברהם זקן בא בימים ועקדו וכפתו כשה ולא נמנע, לפיכך (שם/בראשית/כה) ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק, הוי ואוהבו שחרו מוסר, כיוצא בו היה יצחק משחר מוסר ליעקב שלמדו יצחק תורה ויסרו בבית תלמודו, שנאמר (שם/בראשית/כה) ויעקב איש תם וגו', ולמד מה שלמדו אביו, ואח"כ פירש מאביו ונטמן בבית עבר ללמוד תורה, לפיכך זכה לברכה וירש את הארץ, שנאמר (שם/בראשית/לז) וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען, ואף יעקב אבינו ייסר את בניו ורידה אותם ולמדם דרכיו, שלא היה בהם פסולת, שכן כתיב ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה וגו', השוון כלם ליעקב שכולם צדיקים כיוצא בו היו, הוי ואוהבו שחרו מוסר.

פרדס יוסף שמות פרק ד פסוק ב (פרשת שמות)

[פח] מה זה בידך. עיין בעל הטורים. וראיתי לפי מה שכתב רש"י (בפסוק י"ד) שע"י הסירוב ניטלה הכהונה ממשה וניתנה לאהרן (זבחים ק"ב ע"א), וכהן נקרא מזה בברכות (כ"ח ע"א) מזה בן מזה, והוא לחשיבות כח הטהרה שבידו, ואף על פי שהכל כשרין להזות (בפי"ב מ"י דפרה), ויומא (מ"ג ע"א), מכל מקום היו רגילים ליתן לכהן, כמו שכתבו תוס' קידושין (ע"ו ע"ב ד"ה אין) דאע"פ ששחיטה כשרה בנשים לכתחילה לא עבדו כי אם מיוחסים, ולזה אחר שאמר והן לא יאמינו לי אמר לו ה' מזה בידך, שהיה בידך להיות כהן ומזה, וע"י סירובך מה זה בידך הפסדת הכהונה: גם י"ל מה יש בכחך לעשות שישמעו ויאמר מטה, רצה לומר שבט מושלים לרדותם בחזקה, אמר לו השליכהו ארצה ואחוז בזנבו, לרמז כי לא על ידי יד חזקה ימלוך כי מדה זו יתהפך לנחש על ידי נקמת העם, וכאשר ראה כי משה נס ממדה זו אמר לו שלח ידך ואחוז בזנבו, כלומר לא לנוס לגמרי אך לאחוז בזנבו רק מעט, וכאשר הורה הנסיון בהרבה מדינות כי נקמות העם איומה מאד (ועיין לעיל [אות ה]):

Rabbi Weiner

תלמוד בבלי מסכת קידושין דף לא עמוד ב

ת"ר: איזהו מורא, ואיזהו כיבוד? מורא - לא עומד במקומו, ולא יושב במקומו, ולא סותר את דבריו, ולא מכריעו; כיבוד - מאכיל ומשקה, מלביש ומכסה, מכניס ומוציא.

תלמוד בבלי מסכת יבמות דף ו עמוד א

דתניא יכול אמר לו אביו היטמא או שאמר לו אל תחזיר יכול ישמע לו ת"ל איש אמו ואביו תיראו וגו', כולכם חייבים בכבודי.

תלמוד בבלי מסכת קידושין דף לב עמוד א

משל מי? רב יהודה אמר: משל בן, רב נתן בר אושעיא אמר: משל אב. אורו ליה רבנן לרב ירמיה, ואמרי לה לבריה דרב ירמיה, כמ"ד משל אב.

שו"ע יו"ד סימן רמ סעיף כה

אם האב רוצה לשרת את הבן, מותר לקבל ממנו אלא א"כ האב בן תורה. תלמיד שרוצה ללכת למקום אחר, שהוא בוטח שיראה סימן ברכה בתלמודו לפני הרב ששם, ואביו מוחה בו לפי שדואג שבאותה העיר העובדי כוכבים מעלילים, אינו צריך לשמוע לאביו בזה: הגה - וכן אם האב מוחה בבן לישא איזו אשה שיחפוץ בה הבן, א"צ לשמוע אל האב (מהרי"ק שורש קס"ז):

שו"ת מהרי"ק סימן קסו

ג) ואשר נסתפקת אם יש כח ביד האב למחות ביד בנו לישא אשה אשר יחפוץ בה הבן לע"ד נראה שאם היא אשה ההוגנת/ההוגנת/ לו שאין כח ביד האב למחות ביד הבן חדא דאפילו לענין ממון אודי ליה רבנן לרבי ירמיה כמאן דאמר משל האב וכן פסקו כל פוסקי הלכות אשר ראיתי כל שכן הכא שהוא דבר השייך בצער' דגופא להניח דאשה/האשה/ אשר חפץ בה ויצטרך לקחת אשה אחרת אשר לא תישר בעיניו כל כך ועוד דקרוב הדבר בעיני להיות כמצוה לעבור על דברי תורה שהרי אמרו רבותינו ז"ל אסור לאדם שיקדש את האשה עד שיראנה אלא שעכשיו הותר פן יקדימונו אחר כמו שכתבו התוספות והפוסקים הרי שהקפידו שיקח אשה אשר יחפוץ בה ותמצא חן בעיניו וכן בכמה מקומות חשו חכמים ז"ל לחבב האשה על בעלה וכבר השיב רבינו אשר דאם האב מצווה על בנו שלא ידבר עם פלוני ולא ימחול לו על מה שעשה לו עד זמן קצוב שאם הבן רוצה להשלים שאין לחוש לצואת אביו מפני שאסור לשנא שום יהודי כולי כדאית' בטור י"ד הכא נמי לא שנא לפי הנלע"ד מאחר שיש/בדבר/ בדבד נדנוד עבירה כו' כדפי' לעיל. ועוד דעד כאן לא מפילגי אם משל אב אם משל בן אלא בדבר דשייך האב בגווה פרנסת האב שצורך גוף האב וקיומו אבל במלתא דלא

שייך בגווי' כי הכא פשיט' דאין כח לאב למחות בבן לא משום כבוד ולא משום מורא (ד) דלא שייך כבוד אלא כגון מאכילו משקהו מלבישו מנעילו כו' מורא לא ישב במקומו ולא סות' את דבריו כו' וכן כיוצא בזה דשייך לאב אבל במלתא דלא שייך האב בגווה פשיטא דאין כח האב למחות ביד בנו. וגדולה מזו כתבו תוספו' שאנ"ץ בפרק קמא דקדושין בשם רבי' יצחק דאפילו למאן דאמר משל בן הני מילי כגון שהאב נהנה מגוף הדבר כי הכא שהוא נהנה מממון הבן אבל אם נזדמן לו כבוד אביו וחזרת אבידתו כיון שאין האב נהנה בגוף האבידה אין הבן חייב להפסיד אבידתו בשביל אביו כל שכן וכל שכן למאן דאמר משל אב. ועוד כל שכן וכל שכן היכא שאין הבן מניח מלעשות כבוד אביו המוטל עליו בשביל אותו מעשה שהאב מצווה עליו שלא לעשות כי הכא והא דאמר' אפי' זורק ארנקי לים כולי כבר העמידה רבינו יצחק בארנקי דאב לדברי האומר משל אב ואפילו לדברי האומר משל בן ובארנקי דבן היינו דוקא שהאב נהנה בהשלכה זו כגון למרמא אימתא אינשי ביתיה כמו שפיר' תוספות שאנ"ץ ואף על גב דלכאורה רבינו משה מיימון פליג על דברי רבינו יצחק מדהביאה בסתם ולא פירש דמיירי ביש לו הנאה בהשלכתו וגם פליג על מה שהעמיד' רבינו יצחק בארנקי של אב מכל מקום יש לחלק דאע"ג דאין הבן רשאי להכלים אביו ולצערו בשביל ממונו מכל מקום אין חייב הוא להפסיד ממונו בשביל כבוד אביו וכן צריך לומר ע"כ שהרי רבינו משה עצמו פסק כמאן דאמר משל אביו אלא ודאי צריך לחלק כדחלקתי וכל שכן דאין לו להניח מלקחת אשה ההוגנת לו והישרה בעיניו משום כבוד אביו וכדפירשתי. אמנם מכח השבועה שנשבע לאביו נרא' לע"ד שאין רשאי לקחת כדפי' לעיל וגם מאחר שהבן נטען מאשה זו בעוד' תחת בעל' הראשון צריך להתייש' בדבר ולחקור ולדעת אם היה שם עידי כיעור דפשיטא דלאו דוקא שראוה חוגרת בסינר או רוק למעלה מן הכילה או מנעלים הפוכים אלא הוא הדין לכל הדברים המראים שהיה עבירה כמו שכתבו רבינו משה וטור אבן העזר שהוסיפו עליהם אחר' על פי הירושלמי וכתבו דכן לכל כיוצא בזה:

תלמוד בבלי מסכת קידושין דף לב עמוד א

ת"ש, שאלו את ר"א: עד היכן כיבוד אב ואם? אמר להם: כדי שיטול ארנקי ויזרקנו לים בפניו, ואינו מכלימו; ואי אמרת משל אב, מאי נפקא לי' מיניה? בראוי ליורשו; וכי הא דרבה בר רב הונא, דרב הונא קרע שיראי באנפי רבה בריה, אמר: איזול איחזי אי רתח אי לא רתח. ודלמא רתח, וקעבר אלפני עור לא תתן מכשול! דמחיל ליה ליקריה. והא קעבר משום בל תשחית! דעבד ליה בפומבייני. ודילמא משום הכי לא רתח! דעבד ליה בשעת ריתחיה.

תוספות מסכת קידושין דף לב עמוד א ד"ה דמחיל ליה

דמחיל ליה ליקריה - וצריך לומר שהודיעו קודם לכן שלא יהא כמו נתכוין לאכול [בשר] חזיר ועלה בידו בשר טלה דאמר לקמן בפ' בתרא (דף פא:) שצריך מחילה וכפרה.

שו"ע יו"ד סימן רמ סעיף יט

אסור לאדם להכביד עולו על בניו ולדקדק בכבודו עמהם, שלא יביאם לידי מכשול, אלא ימחול ויעלים עיניו מהם, שהאב שמחל על כבודו, כבודו מחול:

סימן נא

רצון התורה

ארור אשר לא יקים את דברי התורה הזאת (לגרים כ"ו כ"ז).

ובתרגום "לא פקדית דאורייתא, ולא שלחית ביד עבדיי נבייא, ולא רעוא קדמי" הרי ג' גדרי המצות דאורייתא, דרבנן, ורצון ה'.

ושני דרכים יש שבהם למדים אנו מה רצון ה' בתורתו, יש שלמדים אנו מתוך מצוות התורה, ענינם וכונתם. ויש שלמדנו מתוך מקראי הקודש שנאמרו בלשון סיפור דברים, לא במצוות, אך מתוך פסוקים אלו נגלה לנו רצון ה'.

ומאז ומקדם רגיל הייתי להביא את המקור הבולט ביותר לגדר זה של רצון ה', ממה שאמרו בב"מ דף ל"ב צער בע"ח דאורייתא, אף שלא הביאו חז"ל שום פסוק ומקור לאיסור זה, וכבר כתב הרדב"ז סי' קס"ח ללשונות הרמב"ם (סי' אלף מקמ"ב) דאין בצער בע"ח לאו ולא עשה אלא איסור בלבד, הרי דיש איסור דאורייתא שאין בו לאו ולא עשה, וזה גדר רצון התורה הכללית המוטלת אף היא אקרקפתא דגברא. ומצינו בזה י"א דרכים בדברי רבותינו הראשונים והאחרונים במקור איסור צבע"ח ונפרט.

הנה פשוט הדבר דמלבד תרי"ג מצות שבתורה שומה על האדם לקיים מצות רבות שאף הם מן התורה אלא שלא נימנו במנין התרי"ג משום שלא נאמרו בלשון ציווי מפורש ומ"מ רצון ה' שיעשה אותם האדם וחי בהם ורצון זה למדים אנו מתוך תורת ה'. (ואין כונתי לעניני המוסר ותיקון המדות שמקורן במצוה ללכת בדרכי השי"ת אלא כונתי להלכתא פסיקתא ולמצוות שמקורן ברצון ה' ודו"ק).

וכבר כתב אחי הגר"א בספר מעלות התורה שכל פסוקי התורה מצוות הן אלא שהן נכללות בתרי"ג שרשים שהן תרי"ג מצוות שבתורה, ומ"מ כל פסוקי התורה מצוות הן אלא שיש ואין אנו יודעים לפרשם. אך בדברי הראשונים מצינו שעשרת הדברות שרשים הן לכל מצוות התורה ולא מצינו כן לגבי תרי"ג המצוות וצ"ע.

וידועים דבריו הנפלאים של הגר"א וסרמן בקו' דברי סופרים אנת כ"ג על הפסוק בירמיהו י"ט "אשר לא צויתי ולא דברתי ולא עלתה על לבי"

א: דעת רש"י בשבת קכ"ח ע"ב דילפינן ממצות הפריקה, דמצות התורה לפרוק בהמת חבירו הרובץ תחת משאו טעמו וענינו משום צבע"ח, עי"ש. ב: בשיטה מקובצת ב"מ שם כתב בשם הראב"ד דילפינן מלאו דלא תחסום שור בדישו וכ"ה במאירי שם. ג: בשם הריטב"א כתב השט"מ שם דצעב"ח הוי הללמ"ס, (ואפשר דנאיד מפירושי הראשונים הנ"ל משום דס"ל דכל זה הוי בכלל טעמא דקרא והרי לא דרשינן טעמא דקרא וצ"ע), ד: הרמב"ם במורה נבוכים ח"ג פרק י"ז כתב דילפינן צער בע"ח ממלאך ה' שאמר לבלעם (נמדנר כ"ז ל"ז) "על מה הכית את אתונך זה שלש רגלים" הרי שהקב"ה שלח מלאך מן השמים להוכיח את בלעם כאשר הכה את אתונו ומכאן למדין שצבע"ח דאורייתא, ועיי' בזה עוד בספר חסידים סעיף תרס"ו, ה: בספר החרדים פי"ד כתב דאיסור צעב"ח משום המצוה הכללית ללכת בדרכיו מה הוא רחום אף אתה וכו' עי"ש, ו: בספר יום תרועה בר"ה כ"ז כתב דילפי' צעב"ח מדכתיב (נמדנר כ"ח) "ודברת אל הסלע והוצאת להם מים והשקית את העדה ואת בעירם" ומה שדרשו במנחות ע"ו ע"ב מפסוק זה דהתורה חסה על ממונם של ישראל היינו למ"ד צעב"ח לאו דאורייתא עי"ש, ז: בשו"ת שאילת יעב"ץ ח"א סי' ז' כתב דמה שדרשו חז"ל בברכות מ' דיש להאכיל לבהמה לפני שאוכל בעצמו הוי משום צעב"ח, ח: ועיי' עוד בהגהות חת"ס על הש"ס בב"מ שם שכתב דמקור איסור זה מפסוק בתהלים

"טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו", וצע"ק דא"כ אינו אלא מדברי קבלה ולא דאורייתא ממש, ואף שמצינו בב"מ פ"ה ע"א שיסוריו של רבי נסתלקו כאשר ריחם על בני החולדה ואמר ורחמיו על כל מעשיו כתיב, אין זה ראייה דאיסור צעב"ח מקורה בפסוק זה אלא דהנהגה זו של רבי ודאי אינו מתחייב מעיקר הדין אלא מידת חסידות היא ומשו"כ נקט פסוק זה, אמנם נראה דכונת החת"ס ככונת החרדים הנ"ל דכיון שהקב"ה מרחם על כל מעשיו חייבים אף אנו לדבוק במדה זו כדכתיב אחרי ה' אלקים תלכו כנ"ל.

ועוד מצינו בזה שלש מקורות אפשריים, ט: במורה נבוכים ח"ג פמ"ח דמצות שילוח הקן משום מדת הרחמנות היא וכ"כ החינוך מצוה תקמ"ה, י: וע"ע בתוס' מגילה כ"ה ע"א מהקליר דאיסור דאותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד משום רחמי הא-ל הוא עי"ש. י"א: בלאו דלא תחרוש בשור וחרמור יחדיו (דנ"ט כ"ז) כתבו הראשונים ב' טעמים ושניהם מושתתים על צעב"ח, ראב"ע כתב דשור כחו רב מן החמור והחמור מצטער בחרישתו עם השור, כבהע"ט כתב דהשור מעלה גרה ולא החמור, והחמור מצטער בחשבו שהשור אוכל תדיר, עי"ש.

ומ"מ חזינן דבצעב"ח יש בראשונים שני דרכי הבנה, לשיטת רש"י והראב"ד וכו' למדנו בזה רצון ה' מתוך מצות התורה דפריקה וחסימה ולדרכו של

הרמב"ם ועוד למדנו מפסוקי סיפור דברים בפרשיות התורה, ודו"ק. אמנם צריך עיון דלכאורה כלל זה תלוי אם דרשינן טעמא דקרא והרי נחלקו בזה ר' יהודה ור"ש (נ"מ קט"ו ע"א, סנהדרין כ"א ע"א), ובשיטה שם בשבת אכן כתב דצעב"ח דאורייתא דאיכא מאן דדריש טעמא דקרא ממצות הפריקה, ומשמע מדבריו דאכן תלוי ד"ז אם דרשינן

טעמא דקרא או לא, אך להלכה קי"ל דלא דרשינן טעמא דקרא ומאידך צעב"ח דאורייתא, ואפשר דלא נחלקו אלא אם אפשר לחדש הלכות בפרטי המצוה עפ"י טעמא דקרא ככל הני דנחלקו בהו, אבל לכו"ע דרשינן טעמא דקרא ללמוד יסודות המוסר ודרכי ההנהגה, והארכתי בזה במק"א (ועיין מש"כ במנחת אשר במדבר סימן מ"ג).

ב

ואביא דוגמאות נוספות לכל אחד משני גדרים אלה על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון.

א' בחובת כל אחד מישראל לציית לדעת הגדולים שבדורו ובתי הדין שבדור דקדקתי מדברי חידושי הר"ן בסנהדרין דף פ"ט דאף שעיקר מצות לא תסור לא נאמר אלא על בי"ד גדול שבירושלים, מ"מ מתוך מצוה זו ידענו שהקב"ה מסר עולמו לשומרים וגדולי התורה הם שלוחי המקום ושכינתו מדברת מתוך גרונם ומצוים אנו ללכת לאורם ולקבל דבריהם, (והארכתי בזה במקום אחר (עיין לעיל סי' כ"ו)).

שאב ואם יהיו מכובדים על יוצאי חלציהם ורצון התורה שהבן יעשה כרצון אביו ואמו בכל דבר עי"ש. וכע"ז כתב בחו"מ ליקוטים סי' י"ח דמצות מעקה ידענו רצון ה' למנוע סכנה מאחינו בני"י ולכך אמרו בב"ק ט"ו ע"ב שלא יגדל כלב רע ולא יעמיד סולם רעוע בתוך ביתו עי"ש. ובאמת כבר מבואר כן ברשב"א יבמות ו' ע"א כמבואר לקמן אות ו'.

ג' כתב הרמב"ם בפכ"ד משבת הי"ב בטעם איסור מוקצה שלא יטרח אדם כל השבת בטלטול חפצים ובטל טעם שאמרה תורה "למען ינוח" הרי שאסור לן לא רק לעבור על מצוות התורה אלא אף לבטל טעמיהן.

הרי לן שלש דוגמאות מגדולי הדורות שמתוך מצות התורה טעמיהן ומוסריהן למדנו רצון התורה אף בפרטים וענינים שאינם נכללים ממש במצות אלו.

ב' במצוות כיבוד אב נחלקו הפוסקים אם מוטל על הבן לציית לאביו בענינים שאינם נוגעים לאב, או שמא אין מצות כיבוד אלא לדאוג לצרכיו וכמו שאמרו בקידושין ל"א ע"ב מאכילו משקהו וכדו', ודעת רוב הפוסקים דאין מצוה זו נוהגת אלא במה שנוגע באופן ישיר לרווחת האב וצרכיו, ומ"מ כתב החזו"א יו"ד סי' קמ"ט אות ח' דמתוך מצוה זו ידענו שרצון ה'

ג

ישראל על הים אמרו בהתעלותם בגילוי שכינה "זה אלי ואנוהו" ומזה למדנו שראוי לו לאדם להיות מהדר במצוות, ועיין לשון המאירי במס' שבת קל"ג ע"ב שכתב "דרך הערה אמרו" שראוי לו לאדם להשתדל להדר במצוות וכו'.

ג' זריזין מקדימין למצוות למדנו בפסחים ד' ע"א וביומא כ"ח ע"ב מסיפור דברים על הנהגת אברהם אבינו בפרשת העקידה שהשכים בבוקר לצאת לדרך במצוות השי"ת, וגם בזה כתב המאירי ביומא שם דאינו חיוב גמור אלא משום שראוי לאחוז בדרכי אבות (ועיין בשד"ח יוה"כ סי' א' י"ז מהגרש"ק שהוא מה"ת ובשו"ת שבות יעקב או"ח סי' ל' שעיקרו מה"ת) וברור שגם הלכה זו רצון התורה היא. הרי לך כמה דוגמאות שבהם למדנו רצון ה' ממקראי הקודש שאינם מצוות כלל.

ואינו נאמר

ולענ"ד גם גדר "שבת" בגיטין מ"א ע"א רצון התורה הוא ולא מצוה ממש, דבקרא כתיב ד"לא תוהו בראה לשבת יצרה", ואין כאן ציווי כלל אלא גילוי רצון הבורא שברא עולמו לשבת, אלא דמפסוק זה ידענו גודל מצות פו"ר, ועיין בתוס' שם דאף בעבד הפטור מפו"ר מ"מ שייך בו שבת ומ"מ לא כייפינן לרבו משום השפחה וחיישינן שלא תקיים פו"ר כיון דלא מיפקדת, הרי דאין שבת חיוב גמור כפו"ר ודו"ק בזה, והארכתי בזה בחי' מס' גיטין ואכמ"ל.

וכבר כתבתי במנחת אשר לפסחים סי' ע"ג דמצות חינוך מה"ת היא, ופשוט שעל כל אב ואם מוטלת חובה קדושה לחנך בניהם ובנותיהם לתורה ולמצוה לאהבה וליראה דהלא מקרא מלא דיבר הכתוב "כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו וביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט", הלא קיים אברהם אבינו כל התורה כולה עד שלא ניתנה כמ"ש ביומא כ"ח, ואעפ"כ, חיבתו לפני המקום ב"ה בכך שיצוה את בניו וביתו לעשות צדקה ומשפט, מכאן שמצוה קדושה זו רצון הבורא יתברך הוא, ומה שאמרו בכל מקום דמצות חינוך מדרבנן, כונתם דמדרבנן יש על קטן שהגיע לחינוך (או על הגדול המצווה לחנכו והארכתי בזה במקום אחר) מצוה מסויימת לקיים כל מצוה ומצוה כמו שאמרו (סוכה פ"ג מט"ו) דקטן היודע לנענע אביו קונה לו לולב וכן אמרו (שנא פ"ג מ"ח) קטן שאין צריך לאמו חייב בסוכה וכדו', הרי שמדרבנן קטן כגדול ותורה אחת להם, זה מצות חינוך מדרבנן, אבל אף מה"ת חייבים אב ואם להשתדל לגדל ילדיהם לתורה ולמצוה כנ"ל, והארכתי בזה במנחת אשר לבראשית סימן כ"א ובכמ"ק בכתובים.

ב' הידור מצוה, י"א שהוא מדאורייתא וכמבואר בהשגות הראב"ד בסוכה י"א וכ"כ בשאג"א סי' ו' אעפ"י שלא נאמר בזה מצוה בתורה דלא מצינו אלא שבני

ד

דליבא, אמנם אף אם נקבל הדברים לגבי בני נח מאומות העולם, נראה דבני א-ל חי שקבלו תורה מסיני אין להם מלבד התורה הקדושה ורק עליה נאמר "זכרו תורת משה עבדי אשר ציויתי בחורב חקים ומשפטים ואין לנו תורה זולתה. וגדולה מזו כתב חידוש עצום באגרות משה או"ח ח"ד סי' ס"ו דמה שאמרו חז"ל "שלא שינו את שמם לבושם ולשונם" אינו אלא לפני מת"ת (ועיין בזה מש"כ במנחת אשר שמות סימן א'). ושור"ב "אסופות רח"ה" עירובין סי' ח' שכתב כדברינו, ושמחתי מאוד כיון שבדברי אחד הגאונים עסקינן.

ומשום כך נראה טפי דיש שני דרכים בלבד לעמוד על סודו וענינו של רצון ה' והם שני דרכים שנתבארו לעיל.

ה

להקריב את קרבן הפסח אם נחשב כמבטל מצות עשה, דעת הצ"ח דאינו עובר כיון דבשעה שמגיע זמן החיוב בדרך רחוקה הוא ופטור מן הפסח ודעת המנ"ח דמ"מ מחוייב הוא בחיוב גמור להתקרב לפני הזמן כדי שיוכל לקיים את המצוה בזמנו, וכתבתי שם להכריע דאמנם אין בזה ביטול מצות עשה ממש דאין ביטול עשה אלא בשעת חיובה אך ודאי רצון התורה שכל אדם יעשה את ההשתדלות החיונית כדי שיוכל לקיים את המצוות בשעתן כגון לקנות לולב ולעשות סוכה וכדו' בכל

ועוד מצינו דרך ביסוד גדר רצון ה' המחייבת את האדם, בהקדמת רבינו נסים גאון על הש"ס וז"ל "כי כל מצות שהם תלויים בסברא ובאובנתא דליבא כבר הכל מתחייבים בהם מן היום אשר ברא אלהים אדם על הארץ ועל זרעו אחריו לדורי דורים" ועיין שם שהאריך בזה דהמצוות השכליות חייבים הכל בהם מסברת הלב, וכן כתב הנצי"ב בהסכמתו לספר אהבת חסד לחפץ חיים דאף בני נח מצויים במצות השכליות אף אילולי נצטוו בהם.

אמנם לענ"ד אין הדברים פשוטים ומוסכמים דאין דעת האדם מוחלטת כלל והשקפותיו משתנות מעת לעת ויש מן חכמי האומות שחידשו יסודות של כפירה ואכזריות מאובנתא

והנה מלבד מה שמצינו ענינים מחודשים ועצמיים שעלינו לנהוג בהם ולעשות או להמנע מעשייתן משום "רצון התורה" וככל הדוגמאות הנ"ל, נראה עוד דיסוד זה מחייב את האדם גם לרדוף ולהשתדל בקיום המצוות המפורשות, וכמו שאמרו במנחות מ"א דבעידנא דריתחא נענשין על שלא מקיימין מצות ציצית אף שאינה אלא מצוה קיומית.

ועיין במנחת אשר לפסחים בסי' ה' שם הבאתי את מה שנחלקו הצ"ח והמנ"ח במי שאינו מתקרב לפני החג כדי

ובכל עוז לקיים את הרצוי ולהמנע מהבלתי רצוי ואין צריך לזה מקור מסויים. ומ"מ ראיתי באמרי בינה חלק אהע"ז סי' ל"ב שכתב בכע"ז דהוי בכלל הכתוב "ארור אשר לא יקים את דברי התורה הזאת" (דנ"ס כ"ז כ"ו) ובכלל זה כל אשר לא ישתדל לקיים את דברי התורה (וכתב זאת להטעים חטאו ופשעו של מי שנדר הנאת סוכה עליו ונאלץ בכך לבטל מצות סוכה כיון שנדר חל על דבר מצוה כמבואר בנדרים ט"ו ע"ש).

אך רבותינו הראשונים פירשו ארור זה בדרך אחר דרש"י שם כתב: " כאן כלל את כל התורה כולה וקבלוה עליהם באלה ובשבועה", והרמב"ן הביא את דברי רש"י ופי' בדרך אחר וז"ל "ולפי דעתי כי בקבלה הזאת שיודה במצוות בלבו ויהיו בעיניו אמת ויאמין שהעושה אותם יהיה לו שכר וטובה והעובר עליהם יענש, ואם יכפור באחת מהם או תהיה בעיניו בטלה לעולם הנה הוא ארור" וכע"ז כתב שם הספורנו, ועוד האריך הרמב"ן בדרך אגדה ע"ש ובאבן עזרא פירש שקילל על הלאוין הנזכרים שם ועל המבטל מצוות עשה בסתר ע"ש. ועיין עוד בתוספות סוטה ל"ז ע"ב שהביאו מדברי הירושלמי "ר' אחא בשם ר' תנחום בן חנילאי למד ולימד שמר ועשה והיתה סיפק בידו להחזיק ולא החזיק הרי זה בכלל ארור" וכו' הרי דלשיטתם קאי אחיזוק תורה, ולא מצינו בכל דבריהם רמז להבנת האמר"ב, אך באמת נראה דא"צ

המצוות, וחיוב זה משום היסוד הכללי של רצון התורה.

וכך נראה לגבי שיטת בעל המאור במה דאין מפליגין בספינה שאיסורו מחשש שמא יצטרך לחלל שבת מפני הסכנה, ולכאורה מה איסור יש בזה דממ"נ אם יצטרכו לחלל שבת משום סכנה הלא פיקו"נ דוחה שבת, וכך יש לשאול גם בשיטת בעל המאור שאסור למול תינוק בשבת כשנשפכו החמין שהכינו לו, ולכאורה ימולוהו והלא לאחר המילה הוי פיקו"נ ודוחה שבת, אלא נראה כמו שביארנו לגבי מצוות עשה דיש על האדם להכין צרכי המצוה מבעוד מועד כדי שיוכל לקיים המצוה בשעתו, כן עליו להשתדל מבעוד מועד כדי שיוכל להמנע מלעבור על מצוות התורה, וכל זאת משום החובה הכללית לעשות רצון ה' בתורתו.

וכשם שמצווה האדם לרדוף ולהשתדל בקיום המצוות, כך אל לו להשתמט בטצדקי לפטור עצמו מהן, וכבר אמרו בברכות (ל"ה ע"ב) לא כדורות הראשונים דורות האחרונים דורות הראשונים היו מכניסין פירותיהן דרך טרקסמון כדי לחייבן במעשרות, דורות אחרונים היו מכניסין פירותיהן דרך גגות וכו' כדי לפוטרן, ובמאירי שם כתב חידוש **שאסור** לעשות כן ע"ש.

ובכגון אלה פשוט דזה רצון התורה דכיון שהקב"ה נתן מצוות לישראל פשיטא שיש על האדם להשתדל בכל דרך

בקידושין (ל"ג ע"ג) יכול יעצים עיניו כמי שלא ראהו ת"ל תקום ויראת, דבר המסור ללב נאמר בו ויראת מאלקיך, ושם ל"ג ע"א מבואר דמיירי במי שעוצם עיניו לפני שרכו מגיע ובאמת אינו רואהו ואעפ"כ למדו שאין לעשות כן, ודו"ק.

לזה מקור מסויים דפשוט הוא דעל האדם להשתדל בכל עוז לקים את כל דברי התורה והמצוה כמבואר.

ואפשר עוד שלמדו יסוד פשוט זה מ"ויראת מאלוקיך" וכמבואר

ו

עשה של תורה שידחה אפילו לאו גרידא ומה שאמרו יכול אמר לו אביו הטמא, לא לחנם אמר לו שיטמא, דהא לא צריכא קרא, אלא שאמר לו להביא פירות מבית הקברות וכיוצא בזה" הרי שדייק הרשב"א דכאשר אין הנאה לאב אין זה עיקר כבוד ואין בו עשה של תורה לדחות לאו, ונראה ברור דכונתו דמ"מ יש רצון התורה לעשות נחת רוח לאביו בעשיית רצונו אך במצוה שכל כולה רצון התורה אין בה כדי לדחות לאו, ודו"ק בזה. ועיין בדברי החזון איש שם (יו"ד קמ"ט ס') שכתב דרצון התורה שנכבד או"א אף במה שאינו נוגע לצרכיהם והוי כמו חצי שיעור דאסור מה"ת, ורמז לתוס' (סנועות כ"ג ע"ג) שכתבו לגבי חצי שיעור דלא הוי מושבע ועומד מה"ס עי"ש, אך מ"מ דבריו חידוש דהל איסור ח"ש ילפינן מקרא משא"כ כל הני דרצון התורה, וצ"ע. אך מ"מ מדברי הרשב"א כבר למדנו את עצם ההלכה כמבואר.

ואף שנתבאר דמלבד תרי"ג המצוות על האדם לעשות את רצון ה' הכללי, נראה ברור דמצוה מפורשת קודם לרצון ה' שנתגלה לנו שלא בציווי ואינו בכלל תרי"ג מצוות שבתורה, וכך מבואר בשו"ת הרדב"ז שם בס"ח דצעב"ח נדחה מפני מצוה גמורה וגדולה מזו כתב הפמ"ג בפתיחה כוללת ח"ג פ"ב דמצוה מפורשת קודמת למה שדרשו מי"ג מדות וע"ע בכינת אדם איסור והיתר סי' ח'.

ועוד למדתי מדברי הרשב"א דרצון התורה אין בו דין מצות עשה גמורה ואין בו כדי לדחות ל"ת, דביכמות (ו' ע"א) כתב לגבי מה דהו"א שכיבוד אב ידחה ל"ת "ואעפ"י שאמר לו האב לחמר אחר הבהמה, לפי שאין עיקר כבוד אלא במה שיש לו בו הנאה, וכדאמרינן בקידושין איזהו כבוד מאכילו משקהו ומלבישו ומנעילו, אבל אמר לו לעשות דבר שאין לו בו הנאה של כלום, אין זה כבוד שנצטוה עליו. וכבוד כזה איז בו

סימן ו

האב שמחל על כבודו - כבודו מחול [סעיף י"ט]

הקדמה

כתב השו"ע: אסור לאדם להכביד עולו על בניו ולדקדק בכבודו עמהם שלא יביאם לידי מכשול, אלא ימחול ויעלים עיניו מהם, שהאב שמחל על כבודו מחול, עכ"ל. ודברי השו"ע הם העתקת לשון הרמב"ם בהל' ממרים (פ"ו ה"ח).

והנה בשו"ע מבואר סדר הנהגת האב עם בניו - שלא יגרום להם מכשול ולא ידקדק בכבודו עמהם, אלא ימחול, והאב שמחל על כבודו מחול. (אמנם יש הפרש בין תחילת ההלכה שכתב "אסור" להכביד עולו על בניו (ומקורו בדינא דגמ' דהמכה בנו הגדול עובר בלפנ"ע כמ"ש בכס"מ והגר"א), להמשך הדברים דכתב "אלא ימחול ויעלים עיניו מהם" דזה הנהגה ראויה ועצה טובה ולא חיוב ממש).

אולם אכתי לא נתבאר סדר הנהגת הבנים עם אביהם אחר מחילתו, האם מחילתם מועילה בכל אופן, וכן האם ראוי לכתחילה לבן לסמוך על מחילת האב ולא לדקדק בכל פרטי הלכות כיבוד או"א, וכיוצ"ב עוד פרטים בגדרי מחילת או"א הנוגעים למעשה, וכדלהלן.

מחילה מדעת

(א) לכאורה נראה פשוט דכדי שהמחילה תועיל, יש לאביו ואמו לידע על מה מחלו, למשל, אם אינם יודעים שחיוב הבן לכבדם בדברים ואסור לו

לסתור דבריהם וכיוצ"ב, אף שמחלו בסתמא, הלא חסר בעצם המחילה, כי אינם יודעים כלל שהבן מחויב שלא לסתור דבריהם, ולכאורה כה"ג אי"ז מחילה המועילה, ע"ד הגמ' בב"מ (נא:) אבל הכא מי ידע דמחיל עיי"ש.

אמנם יש אומדנא גמורה דאף אם הי' יודע מפרטי הכיבוד דחייב הבן לעשות לו, הי' מחול על אותם ענינים, כי אין לו צורך בזה, (כגון דא"צ כלל שיעמוד מפניו מלא קומתו וכיוצ"ב), מסתברא דכה"ג אין חסרון במה שאביו אינו יודע, דגם אם הי' יודע הי' מחול, ואין חוסר הידיעה מעלה או מוריד.

אבל פעמים שאין אומדנא דהי' מחול לו מחמת שא"צ לעניני כיבוד אלו, רק כדי שלא יענש הבן על ביטול המצוה איכא אומדנא דגם אם הי' יודע האב מחיובי הבן כלפיו הי' מחול, ובכה"ג נראה דל"מ האומדנא, דהשתא מיהא אין מחילתו מחילה, ומצ"ע הלא מעוניין באותם עניני כבוד שהבן מצווה בהם, וצ"ע בזה.

ומסברא נראה דאפי' אם מחול בפיו להדיא לא הו"ל להועיל כל שמוחל רק כדי שלא יענש הבן, אבל האב מצדו הי' רוצה באותם עניני כבוד, כיון דמסתברא דמה דמהני מחילתו היינו טעמא כי לא צותה התורה אלא כשהאב חפץ באותם מיני כיבוד, וכאן שבאמת האב רוצה בכיבודים אלו, וכל

האב שמחל על כבודו - כבודו מחול

ולכך ל"מ מחילה, [נוכמ"ש להלן סק"ח באריכות ואכ"מ].

מחילתו רק שלא יענש הבן, לכאורה לא הו"ל להועיל.

האם שתיקה חשובה כמחילה

ב) והנה בהלכות כבוד רבו (סי' רמ"ב, ל"ב) בדין "הרב שמחל על כבודו כבודו מחול", כתב בבית לחם יהודה (על גליון השו"ע): דדוקא שמחל בדיבור בפירוש, אבל שתיקה לאו כמחילה דמיא עיי"ש, ובפשוטו ה"ה באביו ואמו שתיקה לאו כמחילה.

ואינו ענין לפמש"כ לעיל דכשיש אומדנא גמורה דמוחלים לו, דשפיר הוא מחילה, דכל כונת הבל"י דשתיקה לאו כמחילה דמיא, היינו היכא דליכא אומדנא ברורה, דיתכן לפרש שתיקתו משום שאינו רוצה לתבוע כבודו בפה וכיו"ב ולכך ל"ה כמחילה.

וכן נראה דאם או"א מחלו בפירוש על כל אופני הכיבוד שנתחייבנו בהם, שפיר הוי מחילה, אפי' שאינם יודעים פרטי ההלכות בזה, כיון שמחלו בפירוש על כל צד שיהי' (ובסמוך יבואר אם ראוי לעשות כן בקביעות).

בן שלא ידע ממחילת האב

ג) יש להסתפק באופן שהאב מחל אלא שהבן לא ידע מכך, ולא נהג בו כבוד, האם כל חטאו כדין מי שנתכוין לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה דצריך כפרה על מחשבתו הרעה, או גרע טפי כיון שהמחילה ענינה שאי"ז צורת הכבוד הנדרשת, ממילא כיון שלא יודע מהמחילה הרי הוא מחויב לגמרי בהנהגת הכיבוד כמבואר בהלכות.

אולם עיין במשך חכמה (פרשת כי תבא) עה"פ "ארור מקלה אביו ואמו", וז"ל: פירוש מלשון קל, שמקניט אביו ומצערו מפני שידוע שאביו ימחול לו שחש על עונשו של בן יותר מהבן, לכן אררו ע"ז, ולכן לא שביק רב לבריה למשקל מניה סילוא דלמא חביל ביה (סנהדרין פד:), ולמחול ליה, דקאי בארור, (ועיי"ש שביאר עפ"י ד' הירושלמי), ע"כ.

הרי קמן דמקניט ומצער את אביו, ויודע דמוחל לו רק מפני שחש על עונשו של בן, מ"מ מהני המחילה מצד גוף מצות כיבוד או"א, אלא דמ"מ הרי הוא ארור. (וגם מה שמקבל ארור הוא בכה"ג דאיירי התם שמקניט ומצער את אביו, וכל' הפסוק ארור "מקלה" אביו ואמו, אבל במבטל עניני הכיבוד כמו מאכילהו ומשקהו וקם מפניו וכיו"ב מפני שסומך על מחילת אביו שלא יענש יתכן ולא עובר בארור).

ומבואר בד' המשך חכמה חידוש הנוגע מאד למעשה, דרבים מאותם בנ"א המזלזלים בכבוד אביהם ולא נזהרים מלצערן, והיאך לא חוששים לעונש החמור שאמרה התורה על ביטול מצות כיבוד או"א ומוראו, אלא שסומכים על כך שאביהם ימחול להם, כדי שלא יענשו, ולפי"ד המשך חכמה הנ"ל, ע"ז נאמר בתורה "ארור מקלה אביו ואמו".

אמנם בגוף חידושו צ"ע מקורו, דמש"כ מהא דרב לא שביק לבריה למשקל מיניה סילוא דלמא חביל בה, ולמחול ליה, יש ליישב דשאני איסור מכה אביו דחמיר טפי משאר ביטול מצות כיבוד. דעונשו במיתה.

האב שמחל על כבודו - כבודו מחול

(א"ה, בגמ' קידושין לג. מבואר דהקפידו על תלמידיהם שלא קמו מפניהם כשראו אותם עוברים לידם), אלא משום שמחת נישואין וכיוצא"ב רשאי למחול, (א"ה, ר"ל דבגמ' שם לב: מבואר דרבא ורב פפא שמשו את תלמידיהם בשמחת נישואין של בניהם ולא קמו מפניהם התלמידים משום דמחלו להם), אבל בכה"ג הידור מיעבד ליה בעי (א"ה, כלומר צריכים התלמידים לנוע מעט כאילו רוצים לעמוד מפניהם - רש"י שם), שלא יהא זלזול התורה עכ"ל.

וב"ב החזו"א (סי' קמ"ט סק"א) לפרש ראיית הט"ז והגר"א דמותר לסתור דברי אביו שלא בפניו, שהרי רבי פליג ארשב"ג, "ולא מסתבר דכולם מחלו לבניהם ולתלמידיהם, שאין ראוי לעשות כן" עכ"ל.

ונראה טעמו משום דרצון השי"ת שהבן יכבד את או"א בכל אותם אופני הכיבוד שנתפרשו בד' חז"ל והפוסקים, כי כך צריך להיות סדר הנהגת הבן עם הוריו, ולא שימחלו על כבודם ויתנהג עמהם כדרך שמתנהג עם חבירו, אמנם כשיש צורך מסוים לפי שעה שפיר שרי וראוי למחול, אבל להתנהג כן בקביעות הרי יש בזה כעין עקירת אותו מעשה כיבוד שחייבה התורה.

ונראה דזהו ביאור דברי המאירי בקידושין בסוגיין, וז"ל: האב או הרב אפילו נשיא שמחלו על כבודם כבודם מחול וכו', אלא שמ"מ אף במה שמחלו מכבודם ראוי שלא יקבל מהם אלא בהדור ובסרוב עד שיעשו עצמם כמכירים שלא מן הדין הוא, עכ"ל. כלומר אף לאחר המחילה צריך להראות דאי"ז הניהוג הראוי בין אב לבנו, והרב ותלמידו, ורק לפי שעה עושה כן.

והעירו דלכאורה יש לפשוט מדברי התוס' בקידושין (לב). אהא דר"ה קרע שיראי באפי רבה בריה ומחיל ליקריה שלא בידיעתו כדי שלא יעבור בלפנ"ע שמכשילו באיסור כיבוד או"א. והקשו התוס' אכתי מכשילו בנתכוין לאכול בשר חזיר. ותי' שהודיעו שמחל לו עיי"ש. ומבואר דמצד כיבוד או"א ניח"ל לתוס' שמחל בלא ידיעתו. וכ"מ בספר חסידים (סי' קנ"ב) (העתקנו לשונו בסמוך סק"ז) עייש"ה. (הערת הרב יהודה לייב פרקש נ"י).

ויש בזה נפ"מ לאידך גיסא, למשל מי שיטרח ויכין אוכל לאביו, וכשמגיש לפניו א"ל אביו בכלל איני רעב ואיני זקוק לזה כלל, האם קיים הבן מצות כיבוד אב, או רק רצה לקיים ויקבל שכר על כך, אבל אין בידו שכר מצוה ממש. ולכאורה תלוי בהנ"ל, דאי נימא דכה"ג קיים כיבוד אב ממש כיון שכך צריכה להיות הנהגתו עם אביו (-מאכילו ומשקהו), א"כ גם כשאביו מחל והוא לא ידע הרי ביטל מצותו, אבל אי נימא שתלוי בצורך האמיתי של אב, ולכך אין בידו קיום מצוה בפועל ה"ה דבכה"ג שמחל סו"ס לא ביטל בפועל, וצ"ע.

האם ראוי למחול תמיד

(ד) **אולם** גם כשאביו ואמו מוחלים, אין ראוי להם לעשות מחילה קבועה לתמיד, כגון שיסכימו בביתם שהבן א"צ לעמוד מפניהם לעולם, או נותנים רשות לבן לסתור את דבריה בכל שעה, וד"ז מבואר בחזו"א (יו"ד סי' קנ"א סק"ב), וז"ל: נראה דאין ראוי למחול תמיד, דאל"כ היו כולם מוחלים, והרי מצינו שהקפידו ר"ש בר רבי ואב"י,

האב שמחל על כבודו - כבודו מחול

ביותר, כי אף אם היא מוחלת ח"ו לסמוך על זה, ע"כ.

הרי קמן דאין לסמוך על מחילת או"א ולזלזל בקיום מצות כיבוד או"א, ונקט בלשון "חס ושלום" ומסתמא כונתו כשעושה כן בקביעות, שלא מתחזק בזהירות בכל עניני הכיבוד שצותנו התורה בגלל שסומך על מחילתה וכמש"נ מד' החזו"א. [וזהו הקבלה שכתב הגאון רבי משה פיינשטיין לבנו שיש לו לקבל בהגיעו לגיל שמתחייב בעונשי ^{שמים ועיין בסמוך סק"ו ודו"ק}].

המחילה מועלת רק לענין העונש, ואינה מפקעת קיום המצוה

(ה) כתבו כמה ראשונים דכל הדין דאב שמחל על כבודו מחול, היינו רק לענין שאין נענש ע"ז שלא כיבד, אבל אם אעפ"כ מכבודו הבן יש בזה קיום מצוה גמור.

ומקור הדברים בשיטמ"ק (ב"מ לב.) בשם הרא"ש שהביא קו' הראשונים וז"ל: היכי ס"ד דעשה דכיבוד דחי אפילו לאו גרידא, הא אם אמר אביו לא בעינא להאי כבוד מי איתיה לעשה כלל כדאיתא בכתובות (מ.) דעשה דלו תהיה לאשה לא דחי ללאו דממזרת משום דאי אמרה לא בעינא ליה מי איתיה לעשה כלל. ותי' בחד תירוץ כיון "דאפילו כי אמר לא בעינא שייך עשה, דמ"מ מצוה הוא בכל דבר אפילו אמר האב לא בעינא" עכ"ל^א. הרי קמן דאין המחילה מפקיעה את קיום המצוה מה"ת ולפיכך אם הבן אינו סומך על המחילה ומכבד את אביו

עוד יש לחשוש כשמוחלים בקביעות דאחרים שיראו סדר הנהגת הבן עם הוריו ולא יודעים ממחילת ההורים, הרי ילמדו גם הם לעשות כן, וכה"ג מפורש בספר חסידים (סי' של"ט), וז"ל: ואדם שיש לו בן נשיא, ועומד על רגליו עד שישב אביו במקומו, ויש לאביו למשא כשעומד, כי כשעומד עומדים גם אחרים כנגדו, רשאי האב למחול את כבודו ואל יעמוד הבן כנגדו, וואם בשביל זה שלא יעמוד גם אחרים לא יהיו עומדים כנגד אבותיהם ויקלו באבותיהם ובאמותיהם אז לא ישנה את בנו מאחרים. עכ"ל.

ואולם יעוין בערוה"ש (סי' ר"מ, ט') שכתב בדין איזהו מורא לא יעמוד במקומו המיוחד לו להתפלל וכדו', וז"ל: וכמדומני שעכשיו הבנים עומדים במקום אביהם בבהכנ"ס כשהאב אינו שם והטעם שכך נהגו והוי כאלו נתן לו רשות ואין פוצה פה ומצפצף ע"ז ואין האב מקפיד בכך, עכ"ל. ומבואר דסמך על מחילת האב באופן קבוע שהרי כתב שכך נהגו, ואכן לפי"ד החזו"א אין ראוי לנהוג כן, (וצ"ע מש"כ דמנהג העולם להקל, והרבה מקפידין בכך).

ושו"ר באגרות משה (יו"ד ח"ג סי' צ"ו) תשובה לבנו שהגיע לגיל כ', ושאל: מה לקבל ע"ע בהגיעו לכלל עונשין גם בדיני שמים, [והשיבו תחלה על חיזוק בלימוד תורה בעמל, ומידות טובות ובעיקר מהכעס], ואח"כ הוסיף בזה"ל: וכן צריך אתה להזהר בכבוד אם, שד"ז קשה ביותר לאנשים, משום הרגלם בקטנותם, ולכן צריך אתה להזהר

לכבוד המקום, ולא דמי לכללי עדל"ת בעלמא. ה"נ נימא דאע"ג דהוי עשה קל מצד שניתן למחילה. מ"מ דוחה ל"ת.

א. יל"ע בקו' הראשונים דמבואר בגמ' שם דעשה דכיבוד אב חמירא טפי ודחי עשה ול"ת משום דהוקש כבודם

האב שמחל על כבודו - כבודו מחול

עב"פ לפי"ד הראשונים, והובאו להלכה בהרעק"א, יש להזהר דאף שאביו ואמו מוחלים לבנים על כמה וכמה הלכות בדיני כיבוד או"א (כדי שלא ישללו בזה וכמ"ש בשו"ע כאן), מ"מ ראוי לבנים להשתדל ולכבדם בכל הפרטים שנתבארו בחז"ל ובפוסקים, שהרי בכל מעשה כיבוד מקיים מצוה דאורייתא, אף לאחר המחילה, והרי אנו מתפללים בסוף שמו"ע ואחרי מצותיך תרדוף נפשי, ובודאי שיש להשתדל במצוה זו שהיא כד' חז"ל חמורה שבחמורות, ואדם הזוכה לקיימה אוכל פירותיה בעוה"ז, והקרן קיימת לו לעוה"ב.

וי"ש לדון בזה אם דומה למש"כ בבה"ל (סי' קכ"ח, ד' ד"ה אינם) דבכל מצות עשה חייב להשתדל ליכנס לתנאי החיוב של המצוה, ולא לסמוך על כך שחסר לו בתנאי החיוב, ומקורו בגמ' בקידושין עיי"ש, דיתכן ושאני הכא דלאחר מחילת האב אין חיוב כל עיקר, רק אם משתדל לעשות מרויח קיום מצוה דאורייתא, ולא דמי למצוה המחויבת דחשובה יותר, ולכך אסור לאדם להפקיע א"ע מחיובה.

וי"ש לדון נפ"מ נוספת לדינא בד' הראשונים הנ"ל (דגם לאחר המחילה המצוה קיימת) באופן שהבן אמר בפיו שיעשה איזה כיבוד לאביו, כגון שיבא לבקר או שיסדר עבורו איזה ענין שנתבקש מאביו, ולאחמ"כ רוצה לחזור בו ואביו מחל לו. דאכתי איכא חיוב על הבן מדין נדרי מצוה כיון שהמחילה לא הפקיעה את המצוה ודו"ק. אא"כ רצונו של אביו נשתנה ורצונו זהו כבודו דבזה נפקע תורת מצוה מאותו כיבוד שאמר הבן לעשות וכמו שהארכנו להלן (סק"ז) עיי"ש.

הרי הוא מקיים מצוה גמורה. וולכך סד"א דדחי ל"ת לפי ביאור הרא"ש הנ"ל].

וב"ב להלכה בתשובות הרדב"ז (סי' תקכ"ד), הובא בהגהות רעק"א על השו"ע כאן (סעיף י"ט), ובפת"ש (סק"ט"ז).

ולכאורה יש ליישב עפ"י קצת קו' היש"ש (קידושין פ"א, סי' ע"ב) על מה שהביא הרא"ש מרבו המהר"ם מרוטנבורג דמיום שעלה לגדולה לא הקביל פני אביו ולא רצה שיבא אביו אליו ע"כ. ותמה היש"ש: מאחר שנפסק שהאב והרב שמחלו על כבודם כבודם מחול, א"כ הו"ל למהר"ם למחול על כבודו ולקום מפני אביו, ועיי"ש מה שתי'.

ולחמבואר בד' הרא"ש והרדב"ז דהמחילה אינה מפקיעה את קיום המצוה, [ומסתברא דה"ה י"ל כן במחילת רבו, דבפשוטו דין אחד להם], א"כ יתכן ולכך לא סמך על מחילתו דסו"ס יש בזה העדר קיום מצוה, (ובמיוחד לפמ"ש להלן סק"ו דהמחילה ל"מ בדיני שמים עיי"ש), ואכתי צ"ע דאם יקביל פני אביו יקיים מצוה גמורה (לד' הרמ"ה והשיטמ"ק והרדב"ז) ומצד כבודו - כבוד רבו המחילה הועילה בעיקר הדין שאביו אינו עבריין, והדרא קו' היש"ש לדוכתיה.

ועי"ל לפי"ד החזו"א הנ"ל דאין ראוי לסמוך על מחילה באופן קבוע לכך לא רצה המהר"ם מרוטנבורג להקביל פני אביו ולסמוך על מחילתו, וג"ז דוחק דהתינח דלכך לא נפגש עמו תדיר, אבל להמנע מלהקביל פני אביו לעולם אי"ז חשוב לסמוך על מחילתו תדיר, וצ"ע.

האב שמחל על כבודו - כבודו מחול

בשיטת ספר חסידים דהמחילה אינה מועילה בדיני שמים

(ו) ויתירה מזו כתב בספר חסידים (סי' תקע"ג), וז"ל: ומה שאמרו האב שמחל על כבודו מחול, מדיני אדם, אבל בדיני שמים חייב, ע"כ. וד"ז חידוש גדול, דסתימת הדברים בגמ' ובפוסקים דע"י מחילת האב אינו נענש כלל.

ובברכ"י (סי' ר"מ שיו"ב סק"ט, ובפי' ברית עולם על הס"ח) ביאר עפ"י"ז מש"א חז"ל דיעקב אבינו נענש כ"ב שנה על שלא קיים מצות כיבוד או"א, ולכאורה קשה הלא ודאי דיצחק אבינו מחל לו, שהרי הוא שלח אותו לבית לבן, (ועיין במהרש"א בח"א מגילה טז: מש"כ ליישב בע"א). אולם לפי"ד הספר חסידים דגם אחר מחילה חייב בדיני שמים, והקב"ה מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה, לכך נענש יעקב שפירש ממנו יוסף כ"ב שנה, עכ"ד.

ויש בדבריו חידוש נוסף (על הס"ח), משום דיש לומר דכל חידושו של הספר חסידים דוקא כשעושה דבר שהוא היפך מצות כיבוד אב וסומך על מחילתו, דבזה חייב בדיני שמים, אבל אצל יעקב אבינו לא הי' חלילה כזה, רק כיון שלא גר בסמוך לאביו לא עשה בפועל מצות כיבוד אב, ואעפ"כ נענש על כך, כיון דסו"ס הי' חסר לו קיום המצוה, וד"ז מסתברא שא"א ללמד לכל אדם. ועיין בסמוך מש"כ עוד להעיר בזה על הברכ"י שיעקב הלך בציוויו של אביו).

ועיין עוד בספר בן איש חי (שנה שניה פרשת שופטים סעיף כ"ב) שהביא דברי הס"ח להלכה, והוסיף דצריך לעשות תיקון על

העדר הכיבוד אפי' אחר מחילה, ועיי"ש צורת התיקון.

ובעיקר דברי הס"ח דמחילת אב מועילה בדיני אדם, אבל בדיני שמים חייב. יש להתבונן טובא דמה שמצינו בגמ' בכ"מ פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים, היינו בדבר המסור לב"ד לעונשו, בזה יש אופנים דאין ב"ד יכול לחייבו, אבל הוא מצדו צריך לעשות כן, ולכך חייב בדיני שמים, כגון גרמא בנוזיקין ב"ד לא יכופו לשלם, אבל הוא חייב לשלם. (ב"ק נה:). או שולח להרוג את חברו דלא חייב בדיני אדם, כי לא מסור לב"ד לעונשו, אבל עבד איסורא ויענש (קידושין מג.) אבל בנידון דידן בנוגע למצות כיבוד או"א אינו מסור כלל לב"ד לא לעונשו ולא לכופו לקיים, וכל ענינו כלפי שמיא, א"כ ממ"נ אם מחילה מועילה הו"ל לפטרו גם בדיני שמים.

ובעי"ז עיין בר"ן בחולין ר"פ הזרוע והלחיים שתמה על תוס' דכ' דלטעמא דמזיק מתנ"כ פטור כי הוא ממון שאין לו תובעין מ"מ בבא לצאת יד"ש חייב. ותמה הר"ן אי לא מחייב משום מצוה מאיזה טעם מיחייב בדי"ש, ולכך פי' דרק ממידת חסידות צריך לשלם. ואולי כונת הס"ח ג"כ דחייב בדיני שמים היינו ממידת חסידות ואין כאן חיוב ממש בדי"ש.

ב' סוגי מחילה בענין זה

(ז) **אמנם** נראה פשוט דכל דברי הס"ח דוקא בסוג מחילה, שהאב מוותר על חיובי הבן כלפיו, אבל באופנים שאביו אינו רוצה כלל את מעשה הכיבוד המסויים, כגון שמפריע לו שבנו קם מפניו מלא קומתו בכל פעם שנכנס לביתו וכיו"ב, אין כאן סרך של

האב שמחל על כבודו - כבודו מחול

דמפורש דמחילה בלחודי לא אהני ליה, אעפ"י דהוי מחילה מסוג של רצונו זהו כבודו.

וצ"ל דשאני התם דהי עוסק במלאכה בזויה, ובכה"ג לא שייך כלל רצונו זהו כבודו, וסו"ס הוי בזיון לאב, וע"כ צריך הבן לתת לו כל צרכיו כדי שיפסיק להתבזות ולא לסמוך על מחילתו, (אמנם בעובדא דהתם שהאב לא רצה לקבל ממנו כלל בזה אין הבן נענש וכמש"כ), ועיין בסמוך סק"ח שהבאנו מד' הראשונים שאין מחילה מועילה במקום בזיון אביו ואכמ"ל.

ובעי"ז כתב בברכ"י (סי' ר"מ ס"ק י"ג) על הגמ' בקידושין (לב.) רב הונא קרע שיראי באפי רבה בריה, אמר איזיל איחזי אי רתח או לא רתח, ופריך בגמ': ודילמא רתח וקעבר אלפני עור, ומשני: דמחיל ליקריה ע"כ, והקשה הברכ"י: לפי"ד ספר חסידים דאף דכבודו מחול בדיני אדם, אבל בדיני שמים חייב, א"כ מאי משני הש"ס דמחיל ליקריה, הרי אכתי איכא עונש שמים.

ותירין הברכ"י ב' תירוצים, חדא, דלפנ"ע ליכא כי אם כשמתחייב בדיני אדם, ועוד, "דיש לחלק היכא דמחל מקמי דקעבר, ועוד דהוא נותן אצבע כדי שיעבור על כבוד אב, להיכא דהוא בשאט נפש עבר על כבוד שחייב, ואח"כ מחל אביו, דבכה"ג דרב הונא אף בדיני שמים פטור" (לשונו שם).

ונראה דזהו כמש"כ לעיל דיש מחילה שזה הי' רצון אביו מעיקרא, ובזה שפיר אמרינן רצונו זהו כבודו, ואין על הבן שום סרך חיובי בדיני שמים, משא"כ כשהבן עבר

חיוב, גם לא בדיני שמים, ש"רצונו זהו כבודו", וכעובדא דמייתי בירושלמי באמו של ר' ישמעאל שרצתה לשתות מים שרצתה בהם רגלי בנה ר' ישמעאל, ואמרו לו חכמים שיניח לה לעשות כרצונה משום שזה כבודה עי"ש, ומסתברא דאם כל ההיתר הי' רק מדין אב שמחל על כבודו מחול, לא היו אומרים לו חכמים להניח לה, ובמיוחד לפמ"ש בספר חסידים הנ"ל דחייב בדיני שמים, אע"כ כדארמון דכה"ג דרוצה בכך, הרי רצונה זה כבודה. [נדוגמה לדבר עיין בד' הט"ז בסי' קכ"ח ס"ק ל"ט באיסור השתמשות בכהן דרק מחילה מסוג זה שיש הנאה לכהן שרי, אבל סתם מחילה לא מועילה וביאור הדברים כמש"כ כאן].

ואף שחילוק זה נראה פשוט מסברא וגם מוכח מעובדא דר' ישמעאל, לכאורה בדברי הספר חסידים גופא מבואר לא כך, דכל חידושו דגם אחר מחילה חייב בדיני שמים, קאי באב שעסק במלאכה בזויה והבן הי' חפץ לתת לו כל צרכיו, והאב אינו רוצה לעזוב מלאכתו הבזויה, אעפ"י שמוחל על כבודו לבן אי"ז פוטר את הבן בדיני שמים (עי"ש סי' תקע"ג). והרי התם האב רוצה בכך וכל כה"ג הלא רצונו זהו כבודו.

ואמנם התם בלא"ה קשה הרי הבן רוצה ליתן לו כל צרכיו, והאב הוא מתעקש להמשיך במלאכתו הבזויה, ומה יעשה הבן, וביותר דבספר חסידים כ' אהיה עובדא ד"האב חוטא בבנו", ועכצ"ל דכונתו דמצד מחילה אין להקל כי אינו פוטר בדי"ש, ורק מחמת שהבן אנוס, שאין אביו מוכן לקבל ממנו, מה"ט בלבד האב חוטא בבנו, ואין הבן נענש כלל. אלא דמ"מ תקשי לן

האב שמחל על כבודו - כבודו מחול

ואח"כ מחל לו אביו, דמ"מ מחילתו לא פוטרנו מדי"ש, ולכאורה בזה לא הי' צריך להועיל המחילה, כיון שהבן ביטל עשה דכיבוד, ומה יועיל מה שאביו ימחול, וכי עי"ז יתברר למפרע שלא עבר על ביטול עשה.

אמנם בברכ"י הביא שם מספר קדמון פענח רזא שהקשה אמאי כל מקלל אביו מת, והלא אביו מחול על כבודו, ר"ל כיון דהאב לא יחפוץ במיתת בנו ודאי ימחול לו, ואב שמחל על כבודו כבודו מחול. ותירץ דכיון שקילל לאחר שהיו עדים והתראה, א"כ משקיבל הבן ההתראה שוב אין יכול למחול לו עיי"ש, ואי נימא דהמחילה מועילה רק קודם שביזה לק"מ, דמה שהתורה ענשה מקלל במיתה איירי כשהאב לא מחל קודם שקיללו ופשוט, אלא מוכח בפענח רזא דגם כשמוחל אחר שחטא הבן מהניא מחילתו, (ורק התם שהתרו בבן בעדים וקיבל ההתראה, ואעפ"כ קילל, בזה ל"מ מחילת האב).

וי"ש לדחות דאכתי גם לפי"ד יש למצוא אופן שהמקלל חייב כגון שמת האב לאחר המעשה או שאינו לפנינו. אמנם נראה דכונת הפענח רזא דיש אומדנא דמוכח (בגדר אנן סהדי) בשעת מעשה שהאב מחול לבנו כי אינו רוצה במיתת בנו. (ולא שמחל אח"כ בפה אלא כבר בשעת מעשה ברור שמוחל לו. אבל קודם מעשה אין אומדנא שמוחל כלל, דהאב יותר שמח שבנו לא יקלל כלל. אבל אחר שקילל כבר בשעת מעשה מחול כדי שלא יענש. ולזה הוצרך לתרץ שמיידי שקיבל התראה קודם המחילה (הערת הרב אהרן אויערבך נ"י).

על כיבוד אב, רק האב מסכים למחול לו מאיזה טעם שיהי', בכה"ג חידוש הס"ח דאכתי חייב בדיני שמים. ולהמבואר הרי דיסוד החילוק שכ' בשיטת הס"ח מוכח בסוגיא בקידושין הנ"ל (וכמ"ש הברכ"י). ועיין להלן (סק"י) מש"כ לחלק עפי"ז לענין מחילה על בזיונו עיי"ש.

שו"ר דמפורש כן בספר חסידים במק"א (סי' קנ"ב), וז"ל: רצונו של אדם זהו כבודו, ואפילו לכבוד אב ואם, שאל"כ אפילו צדיק גמור לא יוכל להינצל מן העבירה, כיצד אביו ואמו יושיטו לו הכוס, או ימזגו לו, וכמה דברים שאין אדם יכול להשמט מהם, ולכן טוב לכל יראי ה' שימחלו לבניהם את כבודם אף בלי ידיעתם, כדי שלא להענישם, כי הא דר"ה קרע שיראי באפי רבה בר"י להקניטו לראות אם יכעוס ומחל לו, עכ"ל.

הרי מפורש בדבריו דמחילת או"א מסוג דרצונו זהו כבודו מותר ומצוה לכתחילה שיעשו כן האב והאם כדי שלא יכשלו הבנים ולמד כן מהסוגיא דר"ה קרע שיראי וכו' (ומיושבת קו' הברכ"י הנ"ל).

ולפי"ד הס"ח מתפרשים ד' השו"ע כאן היטב, וז"ל השו"ע: אסור לאדם להכביד עולו על בניו ולדקדק בכבודו עמהם שלא יביאם לידי מכשול, אלא ימחול ויעלים עיניו מהם, שהאב שמחל על כבודו כבודו מחול, ע"כ. כלומר שהאב ימחול באופן שזהו רצונו כדי שלא יכשלו בעון חמור זה, (וזהו ההדגשה שהוסיף השו"ע: ויעלים עיניו מהם).

והנה בדברי הברכ"י מתבאר דחידוש הס"ח בכה"ג שהבן עבר על כיבוד אב,

האב שמחל על כבודו - כבודו מחול

ולפי"ד יש להעיר קצת במש"כ הברכ"י לפרש טעמא דנענש יעקב אביו עפי"ד הס"ח כנ"ל, הלא התם הלך בציויו של אביו ואמו, וא"כ אי"ז מדין מחילה בעלמא בלבד, אלא זהו גופא קיום רצונו של או"א, וכל כה"ג ביארנו דודאי אינו חייב בדיני שמים, כדמוכח מההיא דרבי ישמעאל כנ"ל. (ודוחק לומר דשאני עובדא דאמו של ר' ישמעאל שרצתה לשתות לתועלת עצמה, משא"כ ביעקב אבינו שאעפ"י שנצטוו ע"י אביו ואמו, ה"ז הי' לתועלתו, ודוחק דסו"ס ל"ד למחילה בעלמא, כיון שנצטוו להדיא על כך, וצ"ע).

ויש לומר דמה שנתעכב י"ד שנה בבית לבן מחמת שהוצרך לעבוד עבור רחל ולאה הוא גרם לכך שהציע זאת ללבן (וכמ"ש המהר"ם שיק יו"ד סי' ר"ח הובא להלן סי' ח' ס"ק י"א עיי"ש), וא"א לומר שזה הי' בצווי אביו ואמו. ממילא אף שודאי אביו ואמו מחלו לו, מ"מ ה"ז כמחילה בעלמא ולא מדין רצונו זהו כבודו ושפיר כתב הברכ"י דנענש ביד"ש.

האם מותר לבן לקבל שירות מאביו התלמיד חכם

(ח) כתב השו"ע (סעיף כ"ה) אם האב רוצה לשרת את הבן מותר לקבל ממנו אא"כ האב בן תורה, עכ"ל. וכתב בב"י מקורו מהגמ' בקידושין (לא:): א"ל רב יעקב בר אבוא לאביי כגון אנא דעד דאתינא מבי רב, אבא מדלי לי כסא ואמא מזגא לי, היכי אעביד. א"ל מאמך קבל, מאביך לא תקבל, דכיון דבר תורה הוא חלשא דעתיה.

ולבאורה צ"ב היאך רב יעקב קיבל את השירות מאביו ואמו והלא נתבאר לעיל דאין ראוי לסמוך על מחילת האב באופן קבוע [ועיי"ש מעוד טעמים שאין ראוי לסמוך על מחילה], וצ"ל דשאני הכא דאיירי בסוג מחילה של רצונו זהו כבודו דנתבאר לעיל (סק"ז) דמותר לסמוך על כך לכתחילה, ויעוין בר"ן בסוגיין שכתב: דמתוך שהי' הוא ביותר אהוב לאביו ולאמו היו עושיין לו געגועין הללו עכ"ל. כלומר דעשו כן מרצונם מחמת שהי' אהוב עליהם ביותר.

ומעתה צ"ב אמאי א"ל אביי דמאביך לא תקבל דכיון דבן תורה הוא חלשא דעתיה, הלא אביו עשה כן במחילה גמורה. ובפשוטו צ"ל דחוששין שמא לא מחל בלב שלם, דכיון דבן תורה הוא יש בזה פחיתות יותר משאר בנ"א ועלול להיות לו חלישות הדעת.

ובך הוא מבואר בתוס' ר"י הזקן בקידושין שם, וז"ל: מאמך תקבל דהואיל והיא רוצה בכך רצונה זהו כבודה. ואע"פ שלא תקבל מאביך שהוא חכם יש לחוש שפעמים יהי' לו חלישות הדעת על זה ע"כ.

ואכן כתב הר"ן, וז"ל: ומיהו אם היה אביו מקפיד בדבר הרבה יקבל מדגרסינן בירושלמי דפ"ק דפאה אמו של רבי ישמעאל וכו' כד נפק מבית ועדא אנא בעינא מסחא רגלוי ומשתי מהן, ולא שביק לי. אמרין הואיל והוא רצונה הוא כבודה, ומכאן אתה למד כן אף לאביו עכ"ל. כלומר בסתמא חוששין שמא יבא לחלישות דעת, אבל אם אביו מפציר בו טובא - יקבל, דתו לא חיישינן שימלך על כך.

האב שמחל על כבודו - כבודו מחול

ורב יעקב דמעיקרא נהג לקבל מהם סבר דאפשר, לסמוך על "רצונם זהו כבודם" אפילו באינם מקפידים הרבה בדבר משום דאין בזה מידי דבזיון ממש [כמו דאיירי בתשובות הריב"ש הנ"ל], וא"ל אביי דיש לחוש לחלשא דעתיה של אביו מחמת שיש בזה סרך זלזול בכבוד התורה, ול"ד לעובדא דרבי ישמעאל שרצתה אמו להתאבק בעפר רגליו של בנה ר"י, וד"ז לכבוד יחשב לה, משא"כ בשירות קבוע שעושה אב בן תורה לבנו יש בזה סרך זלזול באב.

ולאמבואר דיסוד החילוק בין אב בן תורה למחילת אב בסתמא, כי עלול להגיע לחלישות הדעת מפני שסבור שיש בזה זלזול בכבוד התורה, יתכן לחדש דאם האב אינו יודע מכך שמה שמשמש את בנו בהכנת צרכיו יש בזה סרך זלזול בכבוד התורה מותר הבן לקבל. ושור"ר שמוכא כן מהגר"ח קניבסקי שלט"א דאם אין האב יודע מהלכה זו לא חלשא דעתיה ומותר הבן לקבל ממנו.

עוד הובא תשובת הגר"ח ק"ק במה שמצוי שאב בן תורה מכין אוכל לבנו הגדול שהולך לחיידר, (או מסדר לו איזה מלבוש כגון עושה לו את קשר העניבה, או איגוד ללולב וכיו"ב) דמותר הדבר דאי"ז נקרא שמקבל שירות מאביו. (בספר דרך שיחה ח"א פרשת יתרו).

וי"ש להדגיש דשאלות אלו וכיו"ב מצויות טובא כיון דבגמ' מבואר הטעם דלא תקבל מאביך "כיון דבר תורה הוא", ולא נזכר כיון שהוא ת"ח, אלא "בר תורה". כלומר שעיסוקו בתורה כמצוי האידנא באברכים הלומדים בכולל ואם על כל דבר שעושים לכן אסור לקבל מהם שכיח טובא

אולם בברכ"י (סי' ר"מ אות כ"ה) כתב בשם הפר"ח דאפילו אם האב מקפיד הרבה שיקבל ממנו - לא יקבל, משום דלא סגי דלא חלשא דעתיה ע"כ. וצ"ע דלא העיר מהר"ן דמפורש שלא כדבריו. וגם בסברא צ"ב אמאי לא יועיל בכה"ג מחילתו של אביו וכמו שהוכיח הר"ן מעובדא דאמו של ר' ישמעאל.

ובגוף ד' הר"ן יל"ע מה הוכיח מעובדא דר' ישמעאל הלא התם איירי באמו והרי אביי אמר מאמך תקבל כלומר ליכא למיחש דחלשא דעתיה, ולכך סמכינן על כך שרצונה זהו כבודה, אבל בכה"ג דבן תורה דאיכא למיחש לחלשא דעתיה שמא לא סמכינן אפילו במקפיד בדבר הרבה. [ויתכן דמה"ט לא חש הפר"ח והברכ"י לראיה זו].

וי"ש לומר דיסוד הסברא דבן תורה שאני משום דאיכא בזה זלזול בכבוד התורה, ולכך חלשא דעתיה של האב, והרי מבואר בתשובות הריב"ש (סי' ר"כ) דעל בזיון לא מועיל מחילת אב ואם (והארכנו בזה בסמוך סק"ט), וא"כ ה"ה בשימוש האב את הבן בכה"ג דהאב בן תורה יש בזה סרך בזיון דלא מועיל מחילה בכל גווני. [וכך יל"פ סברת הפר"ח הנ"ל דל"מ מחילה בכל גווני].

ומעתה א"ש דברי הר"ן דחדית לן דמ"מ אם האב מקפיד בדבר הרבה יקבל והוכיח מעובדא דרבי ישמעאל, דהרי התם איירי בדבר שהי' בו סרך בזיון לאמו, ששותה את מי רחיצת הרגלים של ר' ישמעאל, ואעפ"כ אמרו חכמים דיניח לה כיון שרצונה זהו כבודה, הרי דסוג מחילה כזה מועיל אף במידי דיש בו סרך בזיון, ומכאן למד הר"ן דגם אב שהוא בן תורה יכול לשמש את בנו בכה"ג דמקפיד בדבר.

האב שמחל על כבודו - כבודו מחול

על כבודם, וז"ל: ועוד ראיתי בשם הראב"ד ז"ל שאין ביד הרב למחול, ואע"פ שאמרו בפ"ק דקידושין (לב.) הרב שמחל על כבודו כבודו מחול דתורה דיליה הוא דכתיב ובתורתו יהגה יומם ולילה, היינו מידי דלית ביה בזיון, אלא שבאותן דברים שחייב אדם לנהוג בו כבוד מתמת תורתו כגון לעמוד מפניו וכיוצ"ב בהנהו יכול למחול, "אבל על בזיונו אינו יכול למחול", אדרבה אסור לו למחול שהתורה מתבזית בכך, ודמי למאי דאמרינן התם האב שמחל על כבודו כבודו מחול, "דליכא למימר שיהא האב יכול למחול לכן לומר לו דברי חרופין וגדופין", עכ"ל הנוגע לענינו. ועיקר דברי הריב"ש דעל בזיון ל"מ מחילה הובא בכס"מ (סוף הלכות תלמוד תורה).

והנה הראב"ד דימה דין רבו לאביו דכשם דבאביו ל"מ מחילה על בזיונו ה"ה ברבו, ואע"ג דאיכא למימר דרבו עדיפא דתורתו דיליה ושמא מועיל מחילתו גם על בזיונו, וי"ל דכל הסברא דתורתו דיליה נצרך דלא תימא דרבו חמירא טפי, דמצד כבוד התורה מחויבים לכבודו, ואינו בעלים למחול כלל, ולזה אי' דתורתו דיליה, וברשותו למחול על כבודו, אבל מצד הגברא כבוד רבו דמי לכבוד אביו, ואין סברא לחלק, וממילא אם באביו ל"מ מחילה על בזיונו, ה"ה ברבו.

ובשאלות פרשת משפטים (סוף שאילתא ס') כתב וז"ל: וכן אמרו האב שמחל על כבודו כבודו מחול, הנ"מ כבודו, אבל הכאתו וקללתו לא ע"כ. ובכרכ"י בשיו"ב (סי' ר"מ סק"ח) הביא גירסת כת"י המיוחס לשאלות בשינוי קצת "אבל צערו הכאתו וקללתו לא". כלומר גם על לצער

להכשל בזה. (אא"כ נימא שברוב המקרים אביו רוצה מאד שיקבל ממנו דכתב הר"ן הנ"ל דמותר לקבל).

ונראה הגדרת הדברים דכל הפעולות שדרך ההורים לעשות לילדיהם מחמת הטירחה שבדבר או מפני שאין הבן יודע לעשותו אי"ז מתפרש כלל כזלזול במה שדואג לו, וכל דברי הגמ' בהגשת אוכל וכיו"ב שיכול בקל הבן לעשות בעצמו, ואזי כשאב משמש אותו יש לחוש לחלשא דעתיה. [אגב, סיפר הגר"ק שהגיע פ"א מהשיבה, ואביו הגיש לו כוס תה, א"ל החזו"א שלא ישתה משום דברי הגמ' דאם הי' אביו בן תורה לא יקבל ממנו].

ונראה דדוקא כה"ג שהאב משמש את בנו הוא דאסירא לקבל כשאביו בן תורה. אבל אם מגיש לו איזה דבר אי"ז מתפרש שהאב משרת את הבן. וראיתי מצינים לגמ' סוטה (מ"ט.) דרב הונא נתן תמר לבנו רבה. ואינו ראייה דהתם מפורש בגמ' שר"ה שמח בזה שרבה זיהה את התמר עפ"י הריח, וא"ל בני טהרה יש בכך יהבה ניהליה עי"ש. כלומר לא הוי הגשת אוכל גרידא. מ"מ מסברא נראה דדוקא "שירות" ו"שימוש" אין לו לקבל דהוי מידי דזלזול.

ועיין מש"כ להלן (ס"ק י"א) באב שעשה לבנו מרצונו מידי דיש בו בזיון לעצמו.

האב שמחל על בזיונו

ט) כתב הריב"ש (סי' ר"כ) בנידון אדם שבזה אחד מן החכמים וחרפו וגדפו ונדהו החכם, ובתו"ד כתב האם מועיל מחילת הרב ואביו על בזיונם. כמו שמועיל

האב שמחל על כבודו - כבודו מחול

על הכאת אביו, היה לו למחול ולהרשות לבנו להוציא לו את הקוץ, אלא מוכח דלא מהני מחילה על הכאתו.

ובנצי"ב בהעמק שאלה שם הביא ראייה נוספת בשם הרד"ל מהגמ' במו"ק (יז.) ששפחתו של רבי נידתה לההוא גברא דהוה מחי בנו הגדול, משום דקעבר על לפני עור לא תתן מכשול, דכיון דגדול הוא שמא יבעט באביו, ולכאורה דילמא האב מחל לו על ההכאה, (ע"ד הגמ' בקידושין לב. בעובדא דרב הונא קרע שיראי באנפי בריה, דפריך וקעבר אלפני"ע, ומשני דמחיל ליה ליקריה), אלא ודאי דלא מהני מחילה על הכאתו. וכעיי"ז כתב להוכיח משם בברכ"י (סי' ר"מ ס"ק י"ד) עיי"ש.

וכתב עלה הנצי"ב, וז"ל: ובאמת לא נצרכנו לראיות אלא על "בזיון בעלמא" דלא מהני מחילה, אבל "קללה והכאה" פשיטא, שהרי אפי' המקלל עצמו עובר בל"ת, וקיי"ל בפרק החובל דאסור לחבול עצמו ג"כ, הרי דלא מהני מחילה, וכיון דאסור לכתחילה ממילא חייב מיתה ובאיסורא קאי, ולא נצרכנו אלא לבזוי, וגם בזה הדבר פשוט מכל הני ראיות שהבאתי שם דלא מהני מחילה עכ"ל. (מש"כ שהביא ראיות לכך, ר"ל ממש"כ בשאילתא ע"ז סק"ו, ולא מצאתי שם ראיות על בזיון דעלמא, וצ"ע כונתו).

אמנם בטורי אבן (מגילה כ"ח.) מצאנו ראייה על בזיונו דל"מ מחילה, מהגמ' בשבועות (ל:) מעובדא דאמימר שהושיב את רב יימר שבא להעיד בב"ד, ואעפ"י דאיכא עשה דועמדו, כיון דכנגד איכא עשה דכבוד התורה, דעדיף מיניה. ולכאורה הו"ל לרב יימר למחול על כבודו כדי שיתקיים העשה דעדים בעמידה, אלא מוכח כיון דיש בזה

את אביו לא מועיל מחילה. ואכן כבא"ח (פרשת שופטים, סעיף כ"ב) הביאם כב' שיטות, וז"ל: ודוקא כבודו (מחול), אבל הכאתו וקללתו אינו מחול, וי"א דגם צערו אינו מחול ע"כ.

וב"מ בספר חסידים (סי' תקע"ג) שכתב וז"ל: אם בחייו של העשיר הניח אביו לעשות במלאכה בזויה אינו טוב, כי למה הניח אביו לעשות במלאכה בזויה. ואם הבן היה חפץ לתת לו כל צרכיו, והאב אינו רוצה לעזוב מלאכתו בזויה, ומתבייש בנו, האב חוטא בבנו. "אע"פ שזה **מוחל** לזה אין זה מחילה", ומה שאמרו האב שמחל על כבודו כבודו מחול, מחול מדיני אדם, אבל בדיני שמים חייב עכ"ל.

ובברכ"י (שם) פירש דברי הס"ח בב' אופנים במש"כ אעפ"י שזה **מוחל** לזה אין זה מחילה, אי קאי רק על האופן הראשון דהאב **מוחל** לבנו שנתן לו מלאכה בזויה, וקמ"ל דעל בזיונו אין מועיל מחילה, או קאי אף על האופן השני שהאב חוטא בבנו דאפי' **מוחל** הבן לאב לא מהני כיון דהבן מתבייש תדיר צערא דגופא לא ניתן לימחל. [ולב' הפירושים המשך דברי הס"ח - ומ"ש האב שמחל על כבודו וכו', ר"ל דאפי' אם הי' דבר זה ניתן למחילה כמו בכבודו, מ"מ מחילה לא מהני בדיני שמים].

מקור בגמ' לדברי הראשונים הנ"ל

(י) **והנה** מקור בד' הגמ' מצאנו רק למש"כ השאלות דעל "הכאתו" לא מהני מחילה דאי' בגמ' סנהדרין (פד:) (בגי' אחרת - רב) לא שביק ליה לבריה למישקל ליה סילווא, דילמא אתי למעבד בה חבורה ונמצא דחבל באביו בשגגה, ואם נימא דמהני מחילה